

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2023, 10 (2), 768-789

**TÜRKÇEYE ANLAM KAYMASI İLE GEÇMİŞ ARAPÇA KELİMELERİN ARAPÇA
ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ARAŞTIRMASI**
**An Application Research On The Place Of Previous Arabic Words In Arabic
Teaching With The Shift Of Meaning To Turkish**

Fatih YENER

Dr. Öğr. Üyesi Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı Bilim Dalı, fetullahy@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6491-9206.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	02.08.2023
Kabul Tarihi / Accepted:	02.10.2023
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2023
Cilt / Volume:	10
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	768-789

Atıf / Cite as: Yener, Fethullah. "Türkçeye Anlam Kayması ile Geçmiş Kelimelerin Arapça Öğretimindeki Yeri Üzerine Bir Uygulama Araştırması" (An Application Research On The Place Of Previous Arabic Words In Arabic Teaching With The Shift Of Meaning To Turkish). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 10/2 (2023), 768-789. Doi: 10.17859/pauifd.1336632.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 10 (2) 2023: 768-789
**TÜRKÇEYE ANLAM KAYMASI İLE GEÇMİŞ ARAPÇA KELİMELERİN ARAPÇA
ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA ARAŞTIRMASI***

Fatih YENER**

Öz

Dil canlı bir organizma olarak tanımlanır. Kendi içerisinde sürekli değişen ve gelişen diller aynı zamanda kelime alışverişi vb. yollarla birbirlerinden etkilenirler. Aralarında etkileşimin yoğun olduğu görülen dil çiftlerinden Arapça ile Türkçe arasındaki etkileşimin ağırlıklı olarak kelime alışverişi şeklinde olduğu görülmektedir. İslam dini temelinde uzun bir ortak tarihi geçmişe dayalı kültürel bağların güçlülüğü nedeniyle Türkçede Arapça asıllı çok sayıda kelime bulunmaktadır. Bu durum Türk öğrencilere Arapça öğretiminde bir avantaja dönüştürülebilir. Ne var ki; bu kelimelerin kimi Arapçadakiyle aynı anlamda kullanılırken kimilerinin çeşitli anlamsal değişikliklere uğradığı gözlemlenmektedir. Dilimize farklı bir anlamda yerleşmiş olmasından ötürü bu kelimeler öğrencinin zihninde anlam karmaşasına sebep olmakta ve öğrenmeyi güçleştirmektedir. Bu çalışmada, ülkemizde Arapça eğitiminde üniversiteler tarafından yaygın olarak kullanılan *Silsiletu'l-Lisan* serisinin kelime dağarcığı dikkate alınarak Türkçeye anlam kayması ile geçmiş kimi kelimelerin anlamlandırılmasında karşılaşılan sorunların örneklendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece Yabancı dil öğrenimi ile çeviride olumsuz aktarım ve yalancı eşdeğerlik olarak tanımlanan ve Arapça öğrenimi ile Arapçadan Türkçeye çeviride karşılaşılan önemli sorunlardan birini teşkil eden anlam değişimi sorunu ele alınarak konuyla ilgili çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Diller arası etkileşim, Yabancı dil öğrenimi, yalancı eşdeğerlik, olumsuz aktarım, Anlam değişimi.

**An Application Research On The Place Of Previous Arabic Words In Arabic
Teaching With The Shift Of Meaning To Turkish**

Abstract

Language is defined as a living organism. Languages that are constantly changing and developing within themselves also involve word exchange etc. They are affected by each other in different ways. It is seen that the interaction between Arabic and Turkish, which is one of the language pairs with intense interaction between them, is mainly in the form of word exchange. Due to the strong cultural ties based on a long common historical background based on the Islamic religion, there are many words of Arabic origin in Turkish. This situation can be turned into an advantage in teaching Arabic to Turkish students. So what; It is observed that while some of these words are used with the same meaning as in Arabic, some have undergone various semantic changes. Since these words have settled into our language with a different meaning, they cause confusion in the student's mind and make learning difficult. In this study, it is aimed to exemplify the problems encountered in the meaning of some words that have shifted to Turkish with a semantic shift, taking into account the vocabulary of the *Silsiletu'l-Lisan* series, which is widely used by universities in Arabic education in our country. Thus, the problem of meaning change, which is defined as negative transfer and false equivalence in foreign language learning and translation and which constitutes one of

* Bu çalışma, "Uluslararası Dünya Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Sempozyumu"nda (Düzenleyen: Pamukkale Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Denizli, 1-3 Haziran 2022) sunulan bildirinin eklemelerle genişletilmesi ve kısmen değiştirilmesiyle oluşturulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, fetullahy@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6491-9206.

the important problems encountered in Arabic learning and translation from Arabic to Turkish, will be discussed and solution suggestions will be offered on the subject.

Keywords: Language interaction, Foreign language learning, False equivalence, Negative transference, Change of meaning.

Structured Abstract

Language is defined as a living organism that is constantly changing and evolving. Languages, which continuously develop and progress in their own historical adventure and are exposed to semantic and structural changes, also affect and are affected by each other. This interaction can occur at all levels of language, such as phonetic, morphological, syntactic, semantic, and stylistic. Traces of interaction can be observed at some of these levels more than others, depending on the type of interaction. The place where the interaction between languages is seen more intensely than in other areas is undoubtedly the word exchange between languages. It is seen that the effect of Arabic on Turkish is mainly at the word level. Relations between Arabs and Turks, which started with border neighbors and commercial activities, gained a different dimension with the Turks' conversion to Islam. In this process, which started in 630 AD and deepened over time, Arabic became not only a language of religion for Turks, but also a language they used in literature, culture and even social life. It has become the most dominant element of the language used in the Ottoman period. Due to the strength of cultural ties based on this long common history, today's Turkish has many words of Arabic origin and they are widely used in daily life. However; While some of these words are used in the same sense as in Arabic, it is observed that some of them have undergone various semantic changes. Because words can be reshaped in terms of meaning, according to the intellectual and cultural structure of the language to which they are transferred, and may mean a different meaning than in the source language, during or after the transfer from one language to another. A large number of Arabic origin words have been identified in Turkish as well.

In contrast to the fact that one of the important elements of foreign language learning is learning the words in the target language, the presence of familiar words in the target language can be turned into an advantage in teaching Arabic to Turkish students by making use of the similarity strategy. However, when there is a semantic shift (meaning change) in these words, this can also cause negative transfer in language learning. As a matter of fact, it has been observed that Turkish students have difficulty in interpreting words of Arabic origin, which have undergone a change in meaning in Turkish, while learning Arabic, so they falter in translation or sentence construction exercises related to these words. This situation, which causes confusion in the mind of the student, is due to the fact that the related words are placed in our language in a different sense. This is an important issue that needs to be raised awareness as it causes students to find Arabic difficult and to develop negative attitudes towards learning Arabic.

In this study, considering the vocabulary of the *Silsilat Al-Lisan* series, which is widely used by universities in Arabic teaching in our country, the use of these words in both languages is discussed by drawing attention to the problem encountered in the meaning of some words that have passed and settled in our language with the shift of meaning to Turkish. Thus, the problem of semantic

change, which is defined as negative transference and false equivalence in foreign language learning and translations from Arabic to Turkish, and which is one of the important problems encountered in translation from Arabic to Turkish, which is a difficulty that Turkish students encounter in learning Arabic, is pointed out, and solutions are offered. In this context, it is suggested that educators and students should have a clear awareness of the fact that the dictionary meanings and contextual meanings of words may be different and the same word may be used in a different sense in Turkish than in Arabic. In order for students to overcome such difficulties they face and not to make such translation mistakes, words should be taught with their use in example sentences, the same sentence should be repeated with other learned words or structures that can be used in the relevant context, that is, it should be reinforced with synonymous sentences, synonyms, antonyms, plurals, etc. of words should be used. It should be learned together with other words to which it is related. In addition, the root-pattern relationship should be emphasized as a requirement of Arabic being a derivation-based language. This will enable the words to be learned with their correct meanings and will facilitate vocabulary learning. The correct use of the dictionary should be encouraged, especially in e-dictionaries and artificial intelligence mobile applications, situations where the suggested meaning of the word does not match the context, and in these cases, it should be suggested that the relevant article in the dictionary should be examined in detail. Besides, by drawing attention to the social, cultural and religious references of the words, the meaning gained in the relevant field and the meaning in the dictionary should be compared, the semantic link should be pointed out, and the meaning of the word in the source language should be clarified by revealing the semantic connection of the words that are termed in any field with the dictionary meanings.

Giriş

Birbirine yakın coğrafyalarda yaşamış, birbirleriyle ticari ve siyasi ilişkiler kurmuş olan toplum ve milletler dil bakımından da birbirlerinden etkilenmişlerdir. Diller arasında inkar edilemez bu etkileşim karşılıklı ilişkilerin doğal bir sonucudur. Bu etkileşimin teknoloji öncesi çağlarda daha yavaş ancak daha derin ve köklü bir etkileşim olduğu söylenebilir. İletişim çağı diye nitelendirilen günümüzde ise etkileşimin çok daha hızlı ve yaygın olmasına karşın yüzeysel olduğu görülmektedir. Zira yaşam tarzındaki hızlı değişim aslında aynı dil içerisinde bile çok hızlı bir değişim, dönüşüm ve etkileşime neden olmaktadır. Çok yönlü ve karmaşık olan millet ve kültürler arası ilişki ağında dilsel etkileşimin boyutları ise ilişki süresi ve yoğunluğu ile açıklanmaktadır.¹

Tarihsel bakımdan diller arası etkileşimin tipolojik örneklerinden birisi de Arapça-Türkçe arasındaki etkileşimdir. Araplarla komşu coğrafyalarda yaşayan Türkler arasındaki ilk münasebetler M. 630'lu yıllardan sonra halife Hz. Ömer döneminde İslam'ın Arap yarımadasının dışına çıkıp İran ve bugünkü Azerbaycan

¹ Lars Johanson, *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, çev. Nurettin Demir (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014), 26.

topraklarında yayılışı ile başlamıştır.² O günden günümüze değin devam eden ilişkilerin tarihi seyri ve bu münasebetlerin her iki dilde karşılıklı etkileri müstakil çalışmaların konusudur. Ancak bu etkileşim neticesinde başlangıçta yalnızca din dili olan Arapçanın özellikle Osmanlı döneminde hukuk ve edebiyat başta olmak üzere Türklerin bütün hayatını kuşatmasıyla bugünkü Türkçe söz varlığında Arapça kökenli kelimeler çok büyük bir yekun tutar hale gelmiştir.³

Diller arasındaki etkileşim, bir dili oluşturan sesbilim (fonoloji), biçimbilim (morfoloji), sözdizimi (sentaks), sözcükbilim (leksikoloji), anlambilim (semantik) ve üslûp (stilistik) gibi dilin bütün düzlemlerinde gerçekleşebilmektedir. Ancak diller arasında etkileşim denildiğinde ilk akla gelen ve yaygın görülen etkileşim biçimi sözcük alışveriştir.⁴ Çok uzun bir ortak geçmişe sahip olan Türk-Arap münasebetleri neticesinde Türkçenin, mezkur düzeylerin her birinde ama en çok kelime alışverişi bakımından Arapçadan büyük oranda etkilenmiş olması doğal bir durum olarak karşılanmalıdır. Zira uzun tarihi bir süreç kapsayan bu etkileşim aynı zamanda çeşitli açılardan derinlik boyutuna da sahiptir. Türklerin Müslüman olmasıyla Arapça aynı zamanda Türk toplumlarının din dili olarak onların günlük hayatında vazgeçilmez bir yer edinmiştir. Abbasiler döneminden itibaren siyasi ve idari boyutlara uzanan bu etkileşim zamanla kültürel ve edebi boyutlar da kazanmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde eğitim ve bilim dilinin büyük oranda Arapçaya dayandığı da malumdur. Bu uzun zamansal birliktelik ve derinlemesine ilişkiler sonucunda farklı düzlemlerde çeşitli dilsel yapıların yanı sıra bugün Türkçede çok fazla sayıda Arapça kelime görülmektedir.⁵ Bu kelimelerin 'kalem, defter, harf, mühendis, bakkal' gibi bazı

² Abdülkerim Özyayın, "Türk (Türkler'in İslâmiyet'i Kabulü)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012). <https://islamansiklopedisi.org.tr/turk#2-turklerin-islamiyeti-kabulu> (26.07.2023).

³ Doğan Aksan, Türkçe'nin ilk evrelerinde yabancı öğelerin sayısının oldukça az olduğuna, bu sayının İslamiyet'in kabulünden sonra yavaş yavaş artmaya başladığı, bu dönemlerde Türkçe öğelerin Arapçadan alınanlarla birlikte varlığını sürdürdüğü ancak XV. yüzyıldan sonra Osmanlıca evresinde Arapça kökenli kelimelerin Türkçe söz varlığında zamanla büyük bir yer edindiğine işaret etmektedir. Bkz. Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-III* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982), III/47.

⁴ Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I/137.

⁵ TDK Türkçe Sözlüğü (2005) esas alınarak yapılan bir sayıma göre Türkçede Arapça kökenli 6463 sözcük bulunmaktadır. Bkz. Oğuzhan Durmuş, "Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26 (Erzurum 2004), 1-22, 6; Türkçede Arapça kökenli söz varlığı üzerine çeşitli açılardan yapılmış birçok çalışma olduğu görülmektedir. Birkaç örnek zikredecek olursak; Suhayl Saban Hakkı, *Mu'cemü'l-elfâzi'l-'Arabîyyeti fi'l-lugat'it-Türkiyya* (Riyâd: Câmî'atu'l-İmâm Muhammed ibn Sa'ûd el-İslâmiyye, 2005); Hamza Ermiş, *Arapça'dan Türkçeleşmiş Kelimeler Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008); Müşerref Küçüktiryaki, *Türkçe'deki Arapça Kökenli Tenvinli Kelimelerin Anlam Mukayesesi*. (İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017); Hüseyin Özçakmak, "Arapça Kökenli Sözcüklerin Türkçe Öğrenmeye Etkisine Dair Öğrenci Görüşleri", *Turkish Studies - Language and Literature*, 14/3, (2019), 1479-1495; Abu Hannoud, S., "Türkçe Sözlük'te Arapça Kelimelerle Kurulan Birleşik Sözlerin Tasnifi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, (2021), 786-801; Luay Hatem Yaqoob, "Diller

seslendirmesi ve anlamı bakımından aynen, 'kitap, mektup, tabip' gibi bazısı küçük telaffuz farklılığıyla, bazısı anlamı değişerek Türkçeye geçmiştir. Sözelimi cennet (uçmak), cehennem (tamu), akıl (ög, us), mezar, kabir (sın) gibi kimi kelimeler de asıllarını unutturacak kadar dilimize yerleşmiştir.⁶ Dolayısıyla bu etkileşimin ağırlıklı olarak Arapçadan Türkçeye doğru olduğu, yani Arapçanın daha çok verici, Türkçenin ise alıcı dil konumunda bulunduğu da belirtilmelidir.⁷ Biz bu çalışmada konunun bu yönünü ilgili araştırmalara bırakarak Arapça öğretimi esnasında sınıf içi tecrübelerimize dayanan bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. O da, Arapça öğretiminde dilimize anlam kaymasıyla geçmiş kelimelerin iki dilde farklı anlama gelmesinden kaynaklanan anlam belirsizliği problemidir. Arapça öğrenim sürecinde öğrenciler bu tür kelimeler ile karşılaştıklarında doğal olarak öncelikle zihinlerinde hazır bulunan anlamı işletmektedir. Buradan uygun bir sonuca varamadıklarında ise bocalayarak konuyu muallakta bırakma, hatta bazen bu uyumsuzluğa farkında olarak razı olma veya onu yok sayma eğilimi göstermek gibi olumsuz tutumlar geliştirebilmektedirler. Zira bu durumun öğrenciler tarafından sıklıkla, Arapçanın öğrenilmesini zorlaştıran hususlardan biri olarak işaretlendiği görülmektedir.⁸ Sonuçta, Türkçede anlam kaymasına uğrayan Arapça sözcüklerin yabancı dil olarak Arapça öğrenenlerde önemli sorunlara yol açtığı görülmektedir. Çeviribilim ve yabancı dil öğretiminde anlamsal eşdeğerlik ve olumsuz aktarım gibi bağlamlarda ele alınan bu durum daha önceki kimi çalışmalarda da belirtilmiştir.⁹ Anlamı belirsizleştirerek öğrenmeyi zorlaştıran bu durum için en pratik çözümün eğitici yönlendirmesi olduğunu düşünmekteyiz. Şöyle ki; kelimenin Türkçeye geçerken

Arası Etkileşim: Arapça ve Türkçe Örneği", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 51, (Autumn 2021), 296-310; Ahmad Lababıdı, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yanıltıcı Eşdeğerlik: Türkçe - Arapça Örneği*, (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

⁶ Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I/138.

⁷ Ali Akar, "Türkçe-Arapça Arasındaki Sözcük İlişkileri", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 8 (2010), 9-16, 13.

⁸ Yusuf Doğan - Tahirhan Aydın, "Türkiye'de Arapça Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2013), 33-51, 44; Hüseyin Özçakmak, "Arapça Kökenli Sözcüklerin Türkçe Öğrenmeye Etkisi", 1484.

⁹ Mesela bkz. M. Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak* (İstanbul: Multilingual, 2007), 108. Yazar bu tespit için Emrullah İşler'in ulaşılamadığımız "Arapça Öğreniminde Türkçeden Anlam Bilgisi Düzeyinde Yapılan Olumsuz Aktarım" *TÖMER Dil Dergisi* (50), 22-28' isimli çalışmasına atıfta bulunmaktadır. Konuyu farklı açılardan ele alan diğer bazı çalışmalar ise şunlardır; Muhammed Abazaoglu, *Arapça ve Türkçede Bulunan Lafızca Müsterek, Anlamca Farklı Kelimeler*, (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Ramazan Kılıç, "Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin Arapça Kelimeleri Anlayıp Ezberlemede Etkisi", *dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, (Bahar 2019), 7/13, 305-336; Radwa Hassan Abdullah, *Arapça İle Türkçe Arasındaki Yabancı Eşdeğerliklerin Anlambilim ve Yorumbilim Teorilerinden Hareketle Kelime Öğretimine Katkısı*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020); Abdul Qader, Malek Hassan Mahmoud, *التطور الدلالي في الألفاظ العربية الواردة في كتاب سلسلة اللسان* [*Silsiletu'l-Lisân Kitabında Geçen Arapça Kelimelerde Anlam Değişmesi*], *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*-19/2 (December 2020), 823-851.

anlam değişimine uğramış olduğunu ve baskın hale gelerek yaygın bir şekilde kullanılan bu anlamın ilgili örnek cümleyi anlamayı güçleştirdiğini fark eden eğitimci konuya dikkat çekip farkındalık oluşturarak pratik bir çözüm üretmiş olur. Burada, dilde anlam değişimleri ve anlam değişimine uğramış alıntı kelimelerin Yabancı dil öğreniminde/edimindeki yerine değindikten sonra *Silsiletü'l-lisan* isimli Arapça öğretim serisinde¹⁰ geçen bu türden kelimelerle örneklendirerek konuyu Türklere Arapça öğretimi ile ilgilenenlerin dikkatini sunmak istiyoruz.

Anlam Değişmesinin Tür ve Şekilleri

Canlı bir organizma olarak tanımlanan dil, zaman içerisinde anlamsal ve yapısal değişikliklere uğrar. Anlam daralması, anlam genişlemesi, mecaz ve istiare yoluyla anlam kazanma, deyimsel anlam kazanma gibi farklı şekillerde görülebilen bu değişikliklerin bazen bir arada yaşarken bazen yenilerinin eskileri unutturarak onların yerini aldığı görülür. Söz konusu değişiklikler bir dilin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanabileceği gibi diğer diller ve kültürlerle etkileşimi neticesinde ortaya çıkmış da olabilir. Bu tür dil içi değişimlerin en önemli nedeni ise sonradan ortaya çıkan yeni anlamların dilde mevcut kelimelere yüklenmesi sonucunda kelimelerin yeni anlamlar kazanması olarak tespit edilebilir.¹¹

Bir kelimenin zamanla başlangıçtaki anlamından az veya çok uzaklaşması ve dildeki asıl anlamından farklı bir anlamı göstermesi anlam değişmesi (التطور الدلالي) olarak ifade edilir.¹² Başka anlama geçiş veya anlam kayması diye nitelenebilecek bu durum çeşitli etkenlerle gerçekleşir.¹³ Bu etkenler arasından özellikle şunları belirtmeliyiz;

a. Kelimenin duygusal değerinin zamanla gerçek anlamı haline gelmesi; 'gurbette, yabancı' anlamındaki 'garib' kelimesinin 'yoksul, zavallı' gibi anlamlar kazanması.

b. Sosyal hayattaki gelişme ve değişikliklerin söz konusu kavram veya kelimenin içeriğini değiştirmesi; Başlangıçta kimsesiz çocukların eğitildiği bakımevleri olan 'konservatuvar'ın zamanla müzik okuluna dönüşmesi gibi.¹⁴ Yine teknik ve teknolojik gelişim ile araç-gereçlerin gelişimi bu bağlamda anlam değişlerine neden olabilmektedir.

¹⁰ *Silsiletü'l-lisan fî ta'lîmi'l-luga'l-Arabiyye li gayri'n-natîqîne bihâ*, Abu Dabi/Birleşik Arap Emirlikleri merkezli "Merkezi'l-lisanu'l-ümm/The Mother Tongue Center" tarafından yayınlanan ve ülkemizde birçok yükseköğretim kurumunda ders kitabı olarak kullanılan bir Arapça öğretimi serisidir. <https://mothertongue.ae/>.

¹¹ İbrâhim Enis, *Delaletü'l-elfaz* (Kahire: Mektebetu Ancilu el-Mısriyye, 1984), 112; Ahmed Muhtâr Ömer, *İlmü'd-delale*, (Kahire: Âlemü'l-Kütüb, 1998), 238.

¹² Doğan Aksan, *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (Ankara: Engin Yayınevi, 1999), 91.

¹³ Aksan, *Her Yönüyle Dil*, III/213. Anlam değişimleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Ömer, *İlmü'd-delale*, 238 vd.

¹⁴ Anlam deęişimleriyle ilgili benzeri örnekler için bkz. Aksan, *Anlambilim*, 88-94.

c. Kelimenin, din, bilim, hukuk, sanat, siyaset vb. gibi belirli bir alanda terim olarak kullanılması veya belirli bir anlamın yaygınlaşarak kelimenin ifade edebileceği diğer sözcük anlamlarına baskın gelmesi.

d. Kaynak dildeki çok anlamlılık ve eş anlamlılık ve mecazi anlam gibi olgular.

Anlam değişimleri farklı türlerde ortaya çıkabilmektedir. En yaygın görülen türleri, anlam daralması, anlam genişlemesi, genelleşme, anlamın iyileşmesi veya kötüleşmesi gibi anlam olaylarıdır.¹⁵ Diller arası etkileşim sonucu farklı dillerden gelen kelimelerde görülen anlam değişimlerinin de bu türlerden herhangi biriyle ilgili bir değişim olduğu görülmektedir. Ne var ki; yine de, burada bir dilin kendi içerisindeki anlamsal değişimler ile bu çalışmada konu edindiğimiz etkileşim yoluyla başka bir dilden alınan kelimelerdeki anlamsal değişimi net bir şekilde birbirinden ayırmak gerekmektedir. Zira dil içerisindeki anlamsal değişim art zamanlı bir değişimdir ve semantik değişim (الدلالي) olarak nitelenir.¹⁶ Bu tür değişimin sebebi sosyal hayattaki değişimlerin dile yansması neticesinde kelimelerin zamanla yeni anlamlar yüklenmesidir.¹⁷ Başka dilden aktarım yoluyla gelen kelimelerdeki anlam değişiminin ise alıcı konumundaki dilin kültürel ve zihinsel yapısının ilgili kelimeyi algılama ve anlama biçiminden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak her iki durumda da ortak olan husus, metni veya ifadeyi doğru anlama ve anlamlandırma sorunlarının ortaya çıkmasıdır. Aynı dil içerisindeki değişimler semantik alanında incelenen dilbilimsel bir konu iken aktarım yoluyla gelen kelimelerdeki anlamsal değişim daha ziyade kültürle ilgili olmasının yanı sıra çeviribilime ait bir konudur. Çeviribilimde sözcük düzeyinde eşdeğerlik kapsamında değerlendirilen¹⁸ bu değişimler yanıtıcı eşdeğerlik olarak tanımlanmakta¹⁹ ve ilgili dilin öğreniminde veya bu dilden çeviri yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlardan birini temsil etmektedir.

Anlam Değişimleri ve Olumsuz Aktarım

Kültürel etkileşim yoluyla başka bir dilden alınmış olan kelimelerdeki (الاقتراض) anlam değişimi ise genel olarak alıcı dilin düşünme tarzı ve ilgili kelimeyi algılama biçimiyle ilişkilendirilebilir. Zira her dilin kavram ve kelimelerinin ardında, o dili konuşan toplumun felsefesi, düşünce biçimi ve hayata bakış açısı yatmaktadır.²⁰ Dolayısıyla ödünçlenen kelimelerin anlamı geçtiği dilin kültürel ve

¹⁵ Ömer, *İlmü'd-delale*, 243 vd. Aksan, *Anlambilim*, 91.

¹⁶ Aksan, *Anlambilim*, 88.

¹⁷ Ömer, *İlmü'd-delale*, 238 vd.

¹⁸ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 43.

¹⁹ Lababıdı, *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yanıtıcı Eşdeğerlik*, 47.; Araştırmacı Araplara Türkçe öğretiminde yabancı eşdeğerlikleri incelediği bu çalışmasına esas aldığı Türkçe öğretim seti üzerinden çıkardığı istatistikte, ilgili sette kullanılan toplam 1807 Arapça kökenli kelimenin 128'ini yanıtıcı eşdeğerlik özellik taşıyan sözcük olarak belirlemiştir.

²⁰ Aksan, *Anlambilim*, 15.

zihinsel kodlarına göre şekillenir.²¹ Ayrıca kelimenin uğradığı semantik değişimler ve çok anlamlılıktan kaynaklı farklı anlamları hedef dile topluca aktarılamaz. Böylece ilgili kelime için hedef dilde kaynak dildekinden farklı bir anlam ve farklı bir çağrışım ortaya çıkmış olur. Olumsuz aktarım olarak nitelenen²² bu durum, iki dil arasındaki çevirilerde görülen anlamsal eş değeri sorunlarının önemli sebeplerinden birisini teşkil etmektedir. Buradan hareketle, çeviri literatüründe hedef dildeki kullanımı kaynak dildekiyle aynı olan kelimeler ‘vefalı dostlar’, anlam değişimine uğramış kelimeler ise ‘sahte dostlar’ (النظائر المخادعة) şeklinde ironik bir ifade ile isimlendirilmektedir.²³ Konuyla ilgili bir çalışma hazırlayan Emrullah İşler, Türkçede anlam değişimine uğramış Arapça kökenli kelime veya kelime gruplarının sayısını 536 olarak belirlemiştir.²⁴

Yabancı Dil Öğreniminde Benzerliklerden Yararlanma ve Anlam Değişimlerinin Etkisi

Yabancı dil öğrenimine yönelik araştırmalar, ‘öğrenenlerin öğrenmeyi gerçekleştirmek amacıyla kullandıkları yöntem, tutum ve düşünceler’ şeklinde tanımlanabilecek olan dil öğrenme stratejilerinin öğrenme sürecini kolaylaştırdığını ve bu konuda öğrencilere yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır.²⁵ Öğrenme sürecini verimli hale getirdiği belirtilen bu stratejiler kişilere göre farklılık gösterir. Bu stratejiler sayesinde öğrenme sürecinin anlamlı bir bütünlük arz etmesi, öğrenciyi bilinçli öğrenci durumuna getirerek ona bağımsız ve okul dışı öğrenme, zevk alarak öğrenme, zaman ve enerjisini verimli kullanabilme ile öğrenmeyi kalıcı hale getirebilme gibi kazanımlar sağlayacak ve akademik başarıyı artıracaktır.

Yabancı dil ediniminde kelime öğrenmenin önemi yadsınamaz. Hatta hedef dildeki kelime öğreniminin yabancı dil eğitiminde merkezi bir rol üstlenmekte olduğu söylenebilir.²⁶ Zira kelimeler doğrudan bir anlama işaret ettiği için anlamı taşıyan temel unsur, aynı zamanda dilbilgisi öğretiminin kendisiyle gerçekleştiği bir araç konumundadır. Bu bakımdan öğrencinin ana dili ile öğrenmek istediği hedef dil arasındaki ortak kelimelerin öğrenmeyi kolaylaştıracağı varsayılabilir. Türkçe ile

²¹ Ömer, *İlmü'd-delale*, 251.; Konuyla ilgili bir değerlendirme için ayrıca bkz. Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2013), 144.

²² Emrullah İşler, *Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.1997), 168.

²³ Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, 108.

²⁴ İşler, *Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*.

²⁵ Söz konusu araştırmaların bulguları ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Onur Cesur, *Üniversite Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Öğrenme Stratejileri, Öğrenme Stili Tercih ve Yabancı Dil Akademik Başarısı Arasındaki Açıklayıcı ve Yordayıcı İlişkiler Örneği*, (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), s.1-7; Emine Akkaş Baysal, *Dil Öğrenme Stratejileri Nasıl Öğretilmeli?*, *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 2(2) (2019), 72-98, 73, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/874145>.

²⁶ Benzer bir değerlendirme için bkz. Kılıç, “Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin”, 306.

Arapça arasındaki ortak (benzer) kelimelerin çokluğu nedeniyle Arapça öğrenen Türk öğrenciler için söz konusu benzerliklerden yararlanma ve ortak kelimeler arasındaki çağrışım bu öğrenciler için bir öğrenme stratejisi olarak da kullanılabilir.²⁷ Öğrenci, hedef dildeki örnek cümleleri anlamak için analize başladığında bazı kelimelerin tanıdık ve biliniyor olması onun işini kolaylaştıracak ve kelime öğrenme konusunda yükünün hafiflediğini hissettirecektir.²⁸ Bu da, dil mantığı ve cümle yapısı bakımından anadilinden oldukça farklı bir dili öğrenmeye girişen öğrencinin ilk anda yaşadığı zorluk ve bunun oluşturacağı umutsuzluk hissini kısmen giderecek, böylece öğrenmenin önündeki psikolojik bir engel hafifletilmiş olacaktır. Ayrıca öğrenci, her defasında sözlüğe bakma külfetinden kurtulacaktır.

Arapçanın türetime (iştikak) dayalı bir kelime sistemine sahip olması benzerliklerden yararlanma stratejisine çağrışım stratejisinin de eşlik ederek her ikisinin de daha işlevsel kullanılabilmesine zemin oluşturan bir imkandır. Arapçada bir kök iştikak yoluyla birbirinden farklı belirli formlara (sığa) aktarılarak ilgili formun sahip olduğu anlama sahip yeni kelimeler türer. Böylece kök ve türevleri arasında mantıksal bir sisteme dayalı anlam ilişkisi kurulmuş olur. Kök ile türevi arasındaki bu ilişkinin fark edilmesi yine gereksiz sözlük kullanımının önüne geçerek zaman ve enerji tasarrufu sağlar. Söz gelimi bir kökü ism-i fâil, ism-i mef'ûl, mübalağa, sıfat-ı müşebbehe, ism-i mensub, ism-i zaman, ism-i mekan, mastar-ı mimî, mastarı hey'e, mastar-ı merre gibi formlara aktararak o kök etrafında onlarca kelime topluca ve anlamlı bir şekilde öğrenilmiş olur. Ana dilinde de bu formlardan herhangi birine rastlayan öğrenci bu benzerliğin oluşturduğu çağrışımı dikkate alarak bilmediği kelimelerin anlamı hakkında kolayca tahminde bulunabilir. Kültürel aktarım neticesinde bu formlardan Türkçede en sık görülen veya kullanılanlar ism-i fâil, ism-i mef'ûl ve bazı mezid babların mastar formlarıdır. Mesela ism-i fâil formunda alim, cahil, katil, hakim ve aynı kelimelerin malum, meçhul, maktül, mahkum şeklindeki ism-i mef'ûl formları, takdim, teşekkül, inkar, iman gibi mastarlar da Türkçede aşına olunan kelimelerdir.

Ancak yabancı dil öğreniminde kelime öğrenme aşamasında hedef dildeki sözcüklerin sözlüklerde verilen anlamının bilinmesi her zaman yeterli olmayabilir. Zira kelimeler bağlamsal kullanımlarına göre veya sözdizimsel (gramatik) yapılar nedeniyle farklı anlamlara gelebilmekte ya da aşağıda örneklendireceğimiz üzere dil ve kültürler arası etkileşim neticesinde içerisinde yeni bir anlam kazandığı alıcı dilin kültürel veya zihinsel şekillendirmesiyle anlam değişimine uğramış olabilmektedir. Telaffuzu aynı olsa bile, bir sözcüğün, ana dildeki ile hedef dildeki anlamında farklılık görülebilmektedir.

²⁷ Candemir Doğan, "Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim Öğretim Konusu ve Aracı Olan Dil Orijinli Sorunlar ve Çözüm Yolları", *EKEV Akademi Dergisi* II/3 (2000), 156; Kılıç, "Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin", 310.

²⁸ Benzer bir değerlendirme için bkz. Doğan, "Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim Öğretim Konusu", 156.

Arapça öğrenen Türk öğrencilerin anlam kaymasına veya diğer anlamsal değişimlere uğramış bu kelimelerin geçtiği cümleleri anlamlandırmakta güçlük çektikleri görülmektedir. Zira bildiği ve kullandığı kelimeyi zihnindeki bu anlamıyla kaynak dilde geçtiği bağlam veya sözlükte önerilen anlam ile bağdaştıramayan öğrenci bu uyumsuzluktan rahatsızlık duyarak anlamayı ve öğrenmeyi öteleyebilmektedir. Böylece öğrenciler, öğrenmeye çalıştıkları dili zor ve anlaşılmasız bulmaktadır.²⁹ Aynı şekilde çevirilerde de bu durumdan kaynaklı hatalara rastlanılmaktadır. Bu yüzden yabancı dil ediniminde – söz konusu dil yoğun etkileşimin yaşandığı bir dil ise – öğrenci, öğretici ve çevirmenlerin bu konuda bir farkındalığa sahip olması gerekir.

Bu genel mülahazalardan sonra şimdi ülkemizde üniversiteler tarafından Arapça öğretiminde yaygın başvuru olan Silsiletü'l-lisan serisinin kelime dağarcığını dikkate alarak anlam kaymasına uğramış kelimeler etrafında oluşan anlam bağdaştırma sorunlarını örneklemek istiyoruz. Bunu yaparken herhangi bir tasnif yapmadan anlam değişimlerine örnekler üzerinde işaret etmekle yetineceğiz. Arapçadan Türkçeye anlam kaymasıyla geçmiş kelimelerin Türkçe ve Arapçadaki anlamlarını gösteren bir tabloda listesini vererek bu kelimeler etrafında oluşan anlam karmaşasını örnek cümleler üzerinde göstermek istiyoruz.

Türkçeye Anlam Kayması ile Geçmiş Kimi Arapça Kelimeler

Burada ele alacağımız kelimeler, daha önce belirttiğimiz gibi sınıf içi tecrübelerle dayalı olarak öğrencilerin anlamlandırmakta zorlandığına şahit olduğumuz ve konuyu çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğunu düşündüğümüz örneklerle sınırlı olacaktır. Silsiletü'l-lisan serisine dayanan bu tecrübeye bütün kelimeleri ele alarak istatistiksel veri çıkarmak gibi bir hedef gözetilmemiştir. Ancak verilen örneklerle eğitimciler ve Arapça öğrenenlerde bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Kelimelerin Arapça anlamları Mecmeu'l-Luga'l-Arabiyye tarafından hazırlanıp yayınlanan *Mu'cemu'l-vasıt*³⁰ ve *Türkçe Arapça Kapsamlı Sözlük*³¹, Türkçe anlamları ise *TDK Türkçe Sözlük*'ten³² kontrol edilmiştir. Türkçe Sözlük'te özellikle dini, hukuki gibi özel bir alanla ilgili olanlar üzere bu kelimelerden bir kısmının Arapçadaki anlamlarının ikinci, üçüncü anlam olarak zikredildiği görülmüştür. Kimi kelimelerin sözcük olarak Arapçadakiyle aynı anlam ile karşılandığı görülse de verilen örnek

²⁹ Ahmet Aldyap, *Türklerde Arapça öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* (Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 73.; Atik Aydın, "İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2020), 33-57, 48.; ayrıca karşılaştırınız; Özçakmak, "Arapça Kökenli Sözcüklerin Türkçe Öğrenmeye Etkisi", 1484.

³⁰ *el-Mu'cemü'l-vasit*. (İstanbul : el-Mektebetü'l-İslâmiyye).

³¹ Emrullah İşler - İbrahim Özay, *Türkçe Arapça Kapsamlı Sözlük*, (Ankara: Fecr Yayınları, 2008).

³² <https://sozluk.gov.tr/>.

kullanımlarda ve yine örnek olarak verilen deyimsel yapılarda sözcük anlamındaki farklılaşma rahatlıkla görülebilmektedir. Diğer taraftan listelediğimiz kimi kelimeler için verilen Türkçedeki yaygın anlamı çokanlamlılık, eş anlamlılık vb. anlamsal olgulardan ötürü kelimenin Arapçada da kullanılan ikinci, üçüncü anlamı olsa da bu çalışmada Silsiletü'l-lisan serisinde kullanıldığı ilgili cümle bağlamındaki anlam esas alınarak değerlendirilmiştir.

Tabloda kelimelerle beraber Türkçe telaffuzları, anlamı (bazen bağlamsal anlam), Türkçede kullanıldığı anlam ve yanında parantez içerisinde bu anlamı karşılayan Arapça kelime zikredilerek anlam değişiminin ortaya konması hedeflenmiş, bazıları için örnek cümleler verilerek Türkçedeki yaygın kullanımların doğru anlamı nasıl sabote ettiği gösterilmeye çalışılmıştır. Örneklerde bold yazıyla gösterilen kelimeler Arapça sözlük anlamı ile değiştirilerek okunduğunda olumsuz aktarım örneği olarak ortaya çıkan anlam karmaşası veya anlamsızlık görülecektir. Nitekim burada örnek olarak seçtiğimiz kelimeler, öğrencilerimizin anlamlandırmada sorun yaşadığına ve zihinlerinde hazır bulunan anlamla cümledeki anlamı bağdaştıramadıklarına şahit olduğumuz kelimelerdir. Listelenen kimi kelimeler ise ilgili seride sadece kelime alıştırması olarak yer aldığı veya gerek görülmediği için örneklendirilmemiştir. Yine bu anlamsal farklılıklar tabloda açık ve anlaşılır olduğundan ayrıca izah edilmeye ihtiyaç olmadığı kanısındayız.

Anlam değişimine uğramış ancak Türkçede kullanıldığı anlamın Arapça aslını anımsattığı, yani yakın anlam (anlam kayması, anlam daralması vb.) ile geçen kelimelere³³ şu örnekleri verebiliriz;

Arapça Kelime / Türkçe telaffuzu	Arapçada (ve/veya bağlamındaki) anlamı	Türkçedeki yaygın kullanımı (Türkçedeki anlamın Arapça karşılığı)	Örnek ve Açıklama/ Anlam değişimi
سافر – يسافر – سفر Misafir – مُسافر	yolculuk etmek, yolcu	misafir, konuk (ضيف)	هل أنت مسافر إلى بلدك؟ Sen memleketine gidiyor musun?
الدواء (ج. لأدوية) Deva	ilaç	şifa, çare	تناول المرضى الدواء الذي وصفه الطبيب. Hasta, doktorun yazdığı ilacı kullandı.
علاج İlaç	tedavi	ilaç, çare (الدواء)	قد يصبح علاجه سهلا في الغد.

³³ Kelimelerle ilgili örnek cümlelerin bazılarında kelimenin bağlamındaki anlamını etkilememek şartıyla bazı kelimelerin veya cümlenin bir kısmının çıkarılması gibi basit tasarruflarda bulunulmuştur.

			Tedavisi gelecekte kolay olabilir. القراءة هي العلاج للشعوب المتخلفة. Geri kalmış toplumların tedavisi (ilacı, çaresi) okumaktır.
الدوى Deva	hastalık (مرض)	şifa, çare	
خطّ Hat	yazı	hat, çizgi, ulaşım sağlayan yol	خط أحمد جميل. Ahmet'in yazısı güzeldir.
إقليم İklim	bölge, mıntıka	iklim (hava şartları) (مناخ)	
جسد Ceset	insan bedeni (canlı)	ölü beden, naaş (الجثة)	
شراب Şarap	içecek	şarap, içki (خمر)	يقدم المستشفى الطعام والشراب فقط. Hastane sadece yiyecek ve içecek sunuyor.
جزاء Ceza	karşılık	ceza (landırma) (عقوبة، عقاب)	(Anlam daralması)
مكتب / مكتبة Mektep	ofis, büro/kütüphane	okul (مدرسة)	يعمل أبي في المكتب. Babam ofiste/büroda çalışıyor.
منارة Menara/Minare	fener	minare (مئذنة)	تهدمت منارة الميناء. Limanın feneri yıkıldı.
معصوم Masum	hata ve günahattan korunmuş	suçsuz, temiz, saf kimse (بريء)	(Anlam genişlemesi)
فلك (علم الفلك) – فلكي Felek	uzay, (uzay bilimi), astronot	talih, baht, kader dünya, sema (قدر / حظ)	بنى البتاني مرصدا فلكيا. Battani, bir uzay gözlemevi inşa etti.
دور Devir	bir şey/bir konu etrafında dönme; rol; dönem	dönem, zaman dilimi	(Anlam daralması)
زاوية Zaviye	köşe, aç	tekke, dergah	(Terimsel anlam kazanmış).

حيران Hayran	mütereddid, şaşkın	beğenme, hayranlık (إعجاب) مُعجَب بـ ، مفتون)	ساعد البائع زبونا حيران في اختيار القميص. Satıcı gömlek seçiminde karasız/şaşkın müşteriye yardım etti.
درس – دراسة Ders	Okuyup anlamaya çalışmak; incelemek, ele almak; eğitim almak	belirli bir sürede verilen bilgi, bu iş için ayrılan süre, ders (حصّة)	ثم التفت إلى دراسة الطب والفلسفة. Sonra tıp ve felsefe eğitimine yöneldi.
بحث (عن) Bahs (bahsetmek)	Aramak, araştırmak	Bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak (تكلم/تحدث)	بحثت عن الدواء في الصيدليات. ذهبت أتمه تجري وتبحث عن الماء. بحاجة إلى مزيد من البحث والدراسة.
حِرْص (حرص على) Hırs	özen göstermek, önemsemek, üzerine düşmek; arzulamak	sonu gelmeyen istek, arzu, aşırı tutku (ولع/شغف) (para, şöhret hırsı); öfke	فاحرصوا على أن تكونوا أصحاء. Sağlıklı olmaya gayret edin/ özen gösterin. المسلمون يحرصون على وطنهم. Müslümanlar vatani (nı korumaya) önem verir.
قَيْد Kayıt	şart	kayıt olmak (تسجيل)	على قيد الحياة. Hayatta olmak şartıyla..
فَرَضَ (فرض) Farz	şart koşmak, mecbur kılmak, gerekletmek	farz, Allah'ın emri, dinen yapılması ge- reken, (dini terim)	الدول تفرض عقوبة على من يفعل ذلك. Devletler, bunu yapana ceza koyar, belirler.
فَرَح Ferah	sevinme, sevinç, neşe	rahatlık, bol, geniş, havadar, rahat (رخاء)	فرح الطفل بالهدية. Çocuk hediyeye sevindi. والفرح ظاهر على وجوههم. Sevinç yüzlerinde görünmekteydi.
وَدَعَ (وداع) Veda	bırakmak, terk etmek (geçişli fiil)	veda etmek, ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme (ودّع-استودع)	

حيلة Hile	çözüm, bir işte dikkat, incelik	aldatma, hile (خُدعة، غش)	(Anlam daralması)
إخبار İhbar	Haber/bilgi verme	Gizlice bildirme, ihbar etme (Anlam daralması)	ثم أخبر أهل القرية بوجود الذئب. Sonra, köylülere kurt olduğunu söyledi .
اعتماد İtimat	..e dayanma	güven, güvenç, güven-me, itimat	وكان يعتمد على التجربة. Deneyimlerine dayanıyordu . إن السعادة يعتمد على الصحة. Mutluluk sağlığa bağlıdır .
إدراك İdrak	ulaşmak, erişmek; anlamak, kavramak	anlamak, anlayış, algılama	لن أف عن العمل حتى أدرك المشي. Arzularıma ulaşınca kadar çalışmaktan geri durmayacağım.
تكليف Teklif	Görev yükleme, sorumlu tutma	öneride bulunma	(Anlam daralması)
تربية Terbiye	eğitmek, bakımını yapmak	edepli olmak ³⁴ , (مهذب) (görgü)	أحبّ تربية الحيوانات الأليفة. Evcil hayvan eğitmeyi/bakımını seviyorum. الأمهات يعتنين بتربية أولادهن. Anneler çocuklarının bakımına özen gösterirler. ترى الإدريسي في مجتمع مليء بالعلماء. İdrisi, alimlerle dolu bir toplumda eğitim gördü/yetişti .
إهانة İhanet	küçük düşürme (zıt anlamı: التعظيم)	hainlik, sadakatsizlik (خيانة، غدر)	

³⁴ Türkçe sözlükte kelime düzeyinde bu anlam hiç verilmemekle birlikte örnek olarak verilen deyimlerden de anlaşılacağı ve bilindiği üzere kelime, Türk okurlarda yaygın bir şekilde bu anlamı çağrıştırmaktadır.

إصابة (المصاب) İsabet	yaralanma, bulaşma, hedefi vurma	hedefi vurma	يزيد عندهم احتمال الإصابة بأورام الحلق. (Onların) boğaz tümörüne yakalanma riski artıyor.
مشاهدة Müşahede	görme, izleme	gözlem altında tutma (مراقبة)	أخرج مع أصدقائي لمشاهدة أحدث الأفلام. Yeni filmler izlemek için arkadaşlarımla dışarı çıkıyorum.

Anlamın tamamen farklılaşmış olduğu görülen kelimelere ise şu örnekleri verebiliriz;

Arapça kelime/Türkçe telaffuzu	Arapçada anlamı	Türkçedeki yaygın kullanımı	Açıklama, Anlam değişimi
فن fen	sanat	Fen (doğa bilimleri)	لقد اختلط الفن والهندسة عند العرب. Araplarda sanat ve mühendislik iç içe geçmişti.
غرض garaz	amaç	kin (حقد)	
شهر şeh	bir aylık zaman dilimi, ay	şehir (مدينة)	
مغرور Mağrur	aldanmış, kandırılmış	kibirlenme, büyülenme (تكبر)	
تدبير (الأمور) Tedbir	Yönetme, idare etme	Önlem, hazırlık	تولى الرازي تدبير بيمارستان الري. Razi, Rey hastanesinin yönetimini üstlendi.
مساعدة Müsade	Yardım etme	İzin isteme (استأذن)	من يساعدك في البيت؟ Evde sana kim yardım ediyor? لأنهم يحبون التعاون والمساعدة. Onlar yardımlaşmayı seviyorlar.
مأذون Mezun	izinli	mezun, okulu bitirmiş, (متخرج)	
أمانة Emanet	Güvenilirlik	Emanet (bırakılan eşya) (وديعة)	الأمانة خلق عظيم.

			Güvenilirlik büyük (önemli) bir ahlakıdır/huydur.
التفات	Yönelmek, bir yana dönüp bakmak	Güler yüz gösterme, ilgi gösterme, hoşagidecek sözler söyleme	ثم التفتت إلى دراسة الطب والفلسفة. Sonra tıp ve felsefe eğitimine yöneldi .
توجه	bir yöne yönelme	güler yüz gösterme, hoşlanma	توجه المتظاهرون إلى الساحة الرئيسية. Göstericiler meydana yöneldi .
مقابلة	karşılaşma (nötr), (işteşlik anlamı barındırıyor)	karşılık verme, karşı gelme, toplu hatim okuma geleneği	
استقبال	karşılama, yönelme	gelecek, (مستقبل، آت) karşılama	استقبل مدير الحفل العلماء. Tören müdürü bilim adamlarını karşıladı .
تجاوز	belirli bir sınırı aşma, öteye geçmek	namusuna saldırmak اعتصب، انتهك، اعتدى على	السيارة المسرعة تجاوزت الإشارة الحمراء. Hızlı araba kırmızı ışığı geçti .
استثمار	Yatırım	İyi niyeti kötüye kullanma, (استغلال) sömürme (استعمار) sarkıntılık, (إزعاج)	
انقلاب	dönüşüm, başkalaşma	devrim, reform (ثورة، إصلاحات)	
احتلال	yerleşme, işgal etme, yer tutma	devrim	تحتل أعمال الرازي مكانة مرموقة في علم الطب. Razi'nin çalışmaları tıpta önemli bir yer tutmaktadır .
استرحام	merhamet dileme, acınma	rica etme	
دفع (دفع)	.. e sebep olma, yol açma; ödeme	Def etme, savma	دفعوا النقود. Parayı ödediler .
ترك - يترك - ترك	..i bırakmak (geçişli)	terk etmek, ayrılmak (geçişsiz)	
سار (سار)	Yürümek, ilerlemek, gitmek	seyretmek, izlemek (شاهد، مشاهدة)	

فَرَّقَ (فَرَّقَ)	ayırmak	görmek, anlamak, seçmek, fark etmek (لاحظ)	(ses benzeşmesi)
رَدَّ - يَرُدُّ	cevaplamak, reddetmek	reddetmek, kabul etmemek (رفض)	ويردّ على سؤالهم: Sorularına şöyle cevap verdi ;

Bütün bu örneklerde verilen tercümelerde bold ile gösterilen ifade ve kullanımları doğru/olması gereken şeklidir. Ancak öğrencilerin genellikle Türkçedeki yaygın anlamlarının yönlendirmesiyle bu sonuca doğrudan ulaşamayıp bu örnekleri anlamakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Özellikle başlangıç seviyesinde bu durumun üstesinden gelebilmek için öğreticilerin Arapça-Türkçe arasında çok sayıda ortak kelime bulunduğu ve bu kelimelerin Türkçeye geçerken anlam değişimine uğradığı, yani Arapçadaki anlamının Türkçedeki kullanımından farklı olabileceği belirtilerek konuya dikkat çekmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda kelime için verilen alternatiflerle, eş anlamlılarıyla, zıt anlamlılarıyla kelimenin doğru karşılığı öğrencinin zihnine yerleştirilmelidir. Ayrıca anlamın bağlamına göre farklılık gösterebileceği, dolayısıyla bağlamıyla uyum sağlayacak anlama ulaşmak için kelimeyle ilgili kök araştırması yapılması ve sözlük kullanılması özellikle vurgulanmalıdır.

Bunlar dışında anlam değişimlerine şahit olduğumuz diğer bir kelime gurubu da Arapçada çoğul kalıbında olup Türkçede tekil anlamında kullanılan kelimelerdir. Eşya, evrak, esrar, esnaf, tüccar, elbise, ecdad, erzak, etraf, evlat, eşkıya, evliya, ahşap, akraba, ebat, talebe, hademe gibi örneğini çoğaltabileceğimiz bu kelimelerde de söz konusu durumun fark edilmemesi anlamayı zorlaştıracaktır. Hatta bu durumun gramatik hatalara sebep olduğu görülmektedir.

Türkçeye geçerken anlam değişimine uğramış kimi kelimelerin ise kullanımının sadece belirli alanlarla sınırlı kalmasından ötürü anlam kaymasına uğradığı görülmektedir. 'öne geçirme, sunma' anlamlarına gelen تقديم /Takdim, yaygın bir şekilde özellikle bir program, toplantı vs. de katılımcıların tanıtılması, tanıştırılması anlamında kullanılmaktadır. Türkçe sözlükte her üç anlam da verilmiştir. Ancak Türkçede yaygın bilinen anlamının sonraki kelime için vereceğimiz yaygın kullanım örneğinde olduğu gibi geçersiz ve yanıltıcı olacağı aşikardır. Zira kelime sadece belirli bir kullanımıyla dilimize yerleşmiştir. Kelime anlamı 'su dağıtan' olan الساقى/saki kelimesini de bu duruma örnek olarak zikredebiliriz. Türkçede 'İçkili toplantılarda içki dağıtan kimse, barmen' anlamında kullanılıyor olması öğrencinin ilgili ifadeyi metnin bütünlüğüyle bağdaştırmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim, قدم الساقى للضيوف شرابا, ifadesini Google translate aracılığıyla 'Barmen konuklara içki ikram etti.' şeklinde tercüme eden öğrencilerin metnin anlamıyla uyumsuzluğundan ötürü bocaladıklarını müşahade ettik. Bu tür için verebileceğimiz diğer bir örnek, 'görevli, memur, çalışan'

anlamındaki الموظف /muvazzaf kelimesidir. Dilimizde bilinen bu kelimenin günümüz Türkçesinde kullanımının sadece askeri alanla sınırlı kalmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla لم يأت الموظفون واجباتهم في الشركة gibi bir örnekte yanlış anlaşılma/anlamsızlığa mahal verilmemesi ve çağrışımın doğru yönlendirilmesi için bu durumun farkında olunmalıdır.

Anlamın soyutlaşması da bir anlam kayması çeşidi olarak belirlenebilir. 'ارتفاع/ارتفاع' kelimesi, ارتفاع نسبة الحموضة 'asitlik oranının yüksekliği', veya ارتفاع الأصوات 'seslerin yükselmesi' gibi örneklerde rahatça anlaşılabilmesine rağmen ارتفاع التوتر في المجتمع 'toplumda gerginliğin yükselmesi' gibi örneklerde; 'ebat/أبعاد' kelimesi علبة أبعاده كذا كذا 'boyutları şu kadar bir kutu' örneğinde anlaşılırken أبعاده المعرفية 'bilişsel boyutları' gibi bir örnekte öğrenci tarafından kavranması zor bulunmaktadır.

Bu konu bağlamında dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus ta isimleşmiş veya isim olarak kullanılan mastar veya diğer kalıplardaki kelimelerin kalıp (sıya) anlamlarının fark edilmiyor oluşudur. Müslüman olmak anlamına gelen 'İslam' (إسلام) kelimesinin din olarak İslam, iyilik yapmak anlamındaki 'ihسان' (إحسان) kelimesinin iyilik, ikramda bulunmak anlamındaki ikram'ın (إكرام) ikram edilen şey, düzenleme anlamındaki tertip (ترتيب) kelimesinin düzen, oturulan yer anlamında kullanıldığında meclis ve mesken (مجلس، مسكن) kelimelerinin bina ve ev; yazılan şey anlamında mektup (مكتوب) kelimesinin mektup olarak algılanması gibi kullanımları bu duruma örnek olarak zikredebiliriz.

'bahs etmek, def etmek, terk etmek, seyretmek, fark etmek, reddetmek' gibi Türkçede +etmek mastarıyla oluşturulan bileşik kelimelerin de ses (telaffuz) olarak dilimize yerleştiği görülmektedir. Söz konusu kelimelerin geçtiği cümlelerin anlaşılmasını zorlaştıran bu sorunla başa çıkabilmek için de yukarıda önerdiğimiz gibi öğretici müdahalesi ve farkındalık gerekmektedir.

Son olarak günümüzde (veya tarihsel süreç içerisinde belirli bir zaman dilimde ya da belirli bir dönemde) sözlük anlamının dışına çıkarak belirli bir kullanımla özel bir anlam kazanmış veya terimsel anlam kazanmış kimi kelimelere de şu örnekleri verebiliriz;

Arapça Kelime	Arapçada kullanıldığı bağlamsal anlamı	Sözlükteki anlamı	Açıklama/ Anlam değişimi
الجهات (المختصة) Cihet	yetkili makamlar	cihet, yönler	وطلب من الجهات المختصة إنشاء بناء جديد. Yetkili makamlardan yeni bir bina yapılması talep edildi.
محافظة محافظ Muhafız	vali, vilayet	koruma, koruyucu	
حاكم Hakim	vali, bir bölgenin yöneticisi, devlet başkanı	Hakim (القاضي)	
المناسبات (المناسبة) Münasebet	özel günler, vesileler	alaka, ilişki, uygunluk (العلاقات، التناسب)	ما المناسبات التي يحتفل الناس بها عادة؟ İnsanların kutladığı özel günler nelerdir?
شبكة Şebeke	ağ; internet	ağ, örgüt	

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkçede Arapçadan dilimize geçmiş çok sayıda sözcük bulunmaktadır. Bu sözcükler Arapçanın yabancı dil olarak öğretiminde Türk öğrencilere belirli bir kolaylık sağlamaktadır. Ancak bu kelimelerde görülen çeşitli anlam değişimleri zaman zaman öğrenmeyi kolaylaştırmanın aksine zorlaştırabilmektedir. Zira öğrenci kendi dilinde yerleşik anlamı olan böyle bir kelimeyle karşılaştığında ilgili kelimeyi doğal olarak zihnindeki kullanımıyla anlama eğilimi göstermektedir. Bu durumda ilgili metni veya ifadeyi anlamlandıramayan öğrenci Arapça öğrenmeye karşı olumsuz tutum geliştirebilmektedir. Bu yüzden özellikle öğretmenlerin bu konuda öğrencilerde bir farkındalık oluşturmaya özen göstermesi gerekir. Ayrıca bu bulgular, yabancı dil öğretiminde sözlüğe doğru ve etkili bir şekilde müracaat etmenin teşvik edilmesi ile bu konuda uzman eğitimcilerden yardım almanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Bu konuda öğrencilerde farkındalık oluşturmak için şu yöntemlere başvurulabilir;

Bu kelimelerin doğru anlaşılması için eş anlamlıları ve zıt anlamlarıyla öğrenilmesi sağlanarak kelimenin Arapçadaki anlamı netleştirilmeli yine ilgili bağlamdaki anlamı eş ve zıt anlamlılarıyla kurulacak farklı cümlelerde gösterilmelidir.

Mutlaka örnek cümleler zikredilerek kelimenin, bağlamında doğru karşılığı ile eşleştirilerek öğrenilmesi sağlanmalıdır. Kelimenin kök hali veya farklı türevleri de

zikredilip bunlar için de örneklendirme yapılarak anlamının pekiştirilmesi sağlanabilir.

Kelimelerin sosyal, kültürel ve dini göndermelerine dikkat çekilerek ilgili alanda kazanmış olduğu mana ve sözlükteki anlamı karşılaştırılarak aradaki semantik bağa işaret edilebilir. Yine herhangi bir alanda terimleşmiş kelimelerin sözlük anlamlarıyla semantik bağlantısı ortaya konularak kelimenin kaynak dildeki anlamı belirginleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abazaoglu, Muhammed. Arapça ve Türkçede Bulunan Lafızca Müşterek, Anlamca Farklı Kelimeler. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Abdul Qader, Malek Hassan Mahmoud, "التطور الدلالي في الألفاظ العربية الواردة في كتاب سلسلة اللسان [Silsiletu'l-Lisân Kitabında Geçen Arapça Kelimelerde Anlam Değişmesi]". Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- 19/2 (December 2020), 823-851.
- Abu Hannoud, S. "Türkçe Sözlük'te Arapça Kelimelerle Kurulan Birleşik Sözlerin Tasnifi". RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 25, (2021), 786-801.
- Akar, Ali. "Türkçe-Arapça Arasındaki Sözcük İlişkileri". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 8 (2010), 9-16.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-III*. III Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.
- Aldyap, Ahmet. *Türklerde Arapça öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Aydın, Atik. "İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (2020), 33-57.
- Doğan Aksan. *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yaşaymevi, 1999.
- Doğan, Candemir. "Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim Öğretim Konusu ve Aracı Olan Dil Orijinli Sorunlar ve Çözüm Yolları". *EKEV Akademi dergisi* II/3 (2000), 147-168.
- Doğan, Yusuf - Aydın, Tahirhan. "Türkiye'de Arapça Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2013), 33-51.
- Enis, İbrâhim. *Delaletü'l-elfaz*. Kahire: Mektebetu Ancilu el-Mısıriyye, 5. Basım, 1984.
- İşler, Emrullah. *Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*. İstanbul, 1997.
- Johanson, Lars. *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkiler*. çev. Nurettin Demir. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Basım, 2014.
- Kılıç, Ramazan. "Arapçadan Türkçeye Ödünçlenen Kelimelerin Arapça Kelimeleri Anlayıp Ezberlemede Etkisi". *derglabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)* 7/13 (2019), 305-336.
- Ömer, Ahmed Muhtâr. *İlmü'd-delale*. Kahire : Âlemü'l-Kütüb, 5. Basım, 1998.
- Özaydın, Abdülkerim. "Türk (Türkler'in İslâmiyet'i Kabulü)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/474-480. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Özçakmak, Hüseyin. "Arapça Kökenli Sözcüklerin Türkçe Öğrenmeye Etkisine Dair Öğrenci Görüşleri". *Turkish Studies Language and Literature* 14/3 (ts.), 1479-1495.

Suçin, M. Hakkı. *Öteki Dilde Var Olmak*. İstanbul: Multilingual, 2007.

el-Mu'cemü'l-vasit. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmiyye. Erişim 06 Eylül 2022.
<http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=115088&tarama=%C4%B0brahim+enis>

Yaqoob, Luay Hatem. "Diller Arası Etkileşim: Arapça ve Türkçe Örneği". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 51 (Autumn-2021), 296-310.

